DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 4.07.2024

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Autor: Anna Słupianek
Tytuł: Stanowiska typu *outliers* starożytnej kultury Pueblo: materialne, ideologiczne i polityczne wpływy z Kanionu Chaco na region Mesa Verde w X-XIII wieku n.e.
Promotor: Dr hab. Radosław Palonka, prof. UJ
Data przygotowania streszczenia: 26.06.2024

Kultura Pueblo rozwijała się na terenie Południowego Zachodu Ameryki Północnej od około 1000/500 p.n.e. Swoim zasięgiem obejmowała duży teren współczesnych czterech stanów: południowo-wschodnią część Utah, południowo-zachodnie Kolorado, północno-zachodni i centralny Nowy Meksyk oraz północną Arizonę. Według danych archeologicznych największy rozwój kultury Pueblo przypadał na okres Pueblo II w tzw. terminologii Pecos, czyli lata 900–1150 n.e. W tym czasie w Kanionie Chaco zaczęły powstawać m.in. stanowiska nazywane Wielkimi Domami, które obecnie są jednym z najważniejszych wyznaczników tzw. fenomenu Chaco oraz są najbardziej charakterystycznym przykładem monumentalnej architektury z tego okresu i regionu.

W krótkim czasie Wielkie Domy w Kanionie Chaco stały się ważnym centrum handlowym, ceremonialnym (w tym być może pielgrzymkowym) oraz politycznym. Według aktualnych interpretacji nie jest wykluczone, że stanowiska te były zamieszkiwane przez kapłanów lub członków elit, którzy cieszyli się dużym znaczeniem wśród społeczności Pueblo, a ich wpływy sięgały daleko na pozostałe tereny zajmowane przez opisywaną kulturę. Wpływy te manifestowały się m.in. poprzez powstawanie kolejnych Wielkich Domów, tym razem jednak poza samym Kanionem Chaco. Tego typu stanowiska nazywane są stanowiskami *outliers*. Obecnie z całego obszaru zajmowanego przez kulturę Pueblo znanych jest około 200 takich stanowisk, jednak liczba ta stale rośnie. W samym regionie Mesa Verde udało się zidentyfikować i potwierdzić obecność około 52 stanowisk w typie *outliers* funkcjonujących w różnych przedziałach czasowych, natomiast co najmniej drugie tyle stanowisk oczekuje na weryfikację wykopaliskową.

Pomimo, że Wielkie Domy ze stanowisk w typie *outliers* wpisują się w definicję monumentalnej architektury i wszystkie one nawiązują do Wielkich Domów z Kanionu Chaco, to jednak są dość mocno zróżnicowane m.in. pod względem położenia w lokalnym krajobrazie, zastosowanych rozwiązań architektonicznych, jak również sposobu funkcjonowania w tzw. okresie post-Chaco (około 1150–1280/1300 n.e.), czyli po opuszczeniu Kanionu Chaco przez

społeczności Pueblo i osłabieniu ich wpływów. Dlatego też, z powodu wspomnianej różnorodności trudno wyznaczyć jeden sposób rozwoju i funkcjonowania tych stanowisk.

Na potrzebę niniejszej pracy doktorskiej poza skatalogowaniem wspomnianych 52 stanowisk udało się dokładnie opisać i porównać 18 z nich. Na tej podstawie powstał proponowany w pracy podział chronologiczny stanowisk na trzy grupy: 1) 1000–1150 n.e.; 2) 1000–1280/1300 n.e. oraz 3) 1150–1280/1300 n.e., jak również udało się prześledzić konkretne tendencje w rozwoju Wielkich Domów w regionie Mesa Verde. Ponadto w przypadku niektórych stanowisk w typie *outliers* zaobserwowano zmiany w organizacji ich przestrzeni, które mogą wskazywać na zmienię sposobu ich funkcjonowania, a także dokonano w pewnym zakresie rekonstrukcji sieci osadniczych z nimi związanych. Osobno również zwrócono uwagę na problem relacji Wielkich Domów z występującą na tych samych stanowiskach (lub w ich pobliżu) późniejszą zabudową o charakterze obronnym (z okresu Pueblo III: 1150–1280/1300 n.e.).

Ostatnimi z zagadnień poruszanymi w niniejszej rozprawie doktorskiej jest obecność zespołów osadniczych, w których miałyby znajdować się poszczególne ze stanowisk w typie *outliers* oraz ślady wcześniejszego osadnictwa bezpośrednio poprzedzającego powstanie Wielkich Domów. W przypadku stanowiska Escalante Ruin podjęto również próbę wyznaczenia zespołu osadniczego, gdyż nigdy wcześniej nie został on dokładnie zdefiniowany.

Wszystkie analizy, porównania oraz przedstawione relacje pomiędzy stanowiskami w dużym stopniu brały pod uwagę lokalne warunki oraz ogólną specyfikę regionu Mesa Verde. Należy bowiem podkreślić, że ze względu na bardzo duży obszar jaki zajmowała kultura Pueblo jej rozwój w poszczególnych regionach i podregionach mógł się nieco różnić; ogromne znaczenie miały także warunki środowiskowe, co zostało również opisane i przeanalizowane w niniejszej rozprawie.

Anna Stypułkowska

DZIEKANAT
Wydziału Historycznego UJ
wpłynęło 4.07.2024

Abstract of Ph.D. dissertation

Author: Anna Słupianek

Title: Outlier sites of the Ancestral Pueblo Culture: Material, Ideological, and Political Influences from Chaco Canyon to the Mesa Verde Region in the 10th–13th Centuries AD.

Supervisor: Dr. hab. Radosław Palonka, Jagiellonian University Professor

Date of abstract: 26 June 2024

The Ancestral Pueblo culture developed in the North American Southwest from around 500–1000 BC. It covered a large area comprising parts of four modern states: southeastern Utah, southwestern Colorado, northwestern and central New Mexico, and northern Arizona. According to archaeological data, the Pueblo culture hit its developmental peak during the Pueblo II period, according to Pecos chronology, i.e., from 900 to 1150 AD. This period witnessed the establishment of the Great Houses in Chaco Canyon, which are now one of the major determinants of the so-called Chaco phenomenon and are the most characteristic element of monumental architecture from this period and region.

In a short time, the Great Houses of Chaco Canyon became important commercial, ceremonial (perhaps a pilgrimage), and political centers. According to current interpretations, it is possible that these sites were inhabited by priests or members of the elite who were held in great esteem by the Pueblo community and whose influence reached far into other areas occupied by the described culture. These influences manifested themselves through the establishment of more Great Houses, but this time beyond Chaco Canyon itself. These types of sites are called outliers. Currently, about 200 such sites are known throughout the entire area occupied by the Ancestral Pueblo culture, but the number is constantly rising. In the Mesa Verde region alone, it has been possible to identify and confirm the presence of about 52 outlier sites functioning in different time periods, while the same number of sites still await verification through excavation.

Although the Great Houses from the outlier sites meet the criteria of monumental architecture and they all refer to the Great Houses of the Chaco Canyon, they are quite diverse – e.g., in terms of location in the local landscape, architectural techniques applied, as well as their function in the so-called post-Chaco period (around 1150–1280/1300 AD), after the Pueblo people left Chaco Canyon and their influence weakened. Therefore, due to the aforementioned diversity, it is difficult to determine one definite way these sites developed and functioned.

For the purpose of this Ph.D. thesis, apart from cataloging the aforementioned 52 sites, it was possible to accurately describe and compare 18 of them. On this basis, the chronological division of the sites into three groups was suggested: 1) 1000–1150 AD.; 2) 1000–1280/1300 AD. and 3) 1150–1280/1300 AD, and it was also possible to trace specific trends in the development of the Great Houses in the Mesa Verde region. In addition, in the case of some outlier sites, some changes in the spatial organization were observed, which may indicate a shift in their function, and the settlement networks associated with them were reconstructed to some extent. As a separate issue, the relationship between the Great Houses and later defensive buildings (from the Pueblo III period: 1150–1280/1300 AD.) located on the same sites (or in their vicinity) came into focus.

The final points raised in this Ph.D. thesis involve the presence of settlement communities where individual outliers are supposed to have been located, as well as traces of an earlier settlement immediately preceding the construction of the Great Houses. In the case of the Escalante Ruin site, an attempt was also made to mark out a settlement complex, as one had never been precisely defined previously.

All analyses, comparisons, and reported relationships between sites largely took into account local circumstances and the general specificity of the Mesa Verde region. It should be emphasized that due to the vast area occupied by the Pueblo culture, its development in individual regions and subregions could have differed slightly; environmental conditions were also of great importance, which was also described and analyzed in this Ph.D. thesis.

Anna Stypianek